

Åtgärder vid Mölledammen

Samhällsbyggnadsnämnden i Svalövs kommun planerar att avsänka Mölledammen i centrala Röstånga. Det innebär att en strömmande å anläggs där dammen i nuläge är belägen. Ån kommer att omges av ett svämplan som ger ån utrymme att översvämmas vid höga vattenflöden men som i övrigt kan användas som park/rekreatiomsområde. I detta område finns möjlighet att anlägga exempelvis mindre vattenspeglar, grillplats, lekplats eller liknande.

Bakgrunden till åtgärden är i grunden EU:s vattendirektiv som syftar till att förbättra vattenkvaliteten i unionen. Dammen i Röstånga utgör ett vandringshinder vilket innebär att fiskar och andra vattenlevande organismer inte har möjlighet att passera den. Det gör att det inte blir någon kontakt mellan vatten nedströms dammen och uppströms den och kallas för fragmentering eller förlust av konnektivitet. Betydelsen av konnektivitet lyfts fram i vattendirektivet och i en vägledning kopplad till direktivet framhålls att det bör prioriteras att reducera hinder som påtagligt förhindrar migration av djur och växter i både längsgående och sidledes riktning.

För att följa vattendirektivet har Sverige tagit fram en plan för nationell omprövning av vattenkraft, vilket innebär att vattenkraftverk som har äldre tillstånd ska omprövas och verksamheter som saknar tillstånd ska ansöka om tillstånd. Detta för att tillse att verksamheterna uppfyller dagens miljölagstiftning. Den nationella planen är även vägledande för verksamheter som inte producerar el men som har en liknande påverkan på vattnet, så som äldre dammanläggningar.

Med anledning av ovanstående fick Svalövs kommun föreläggande av Länsstyrelsen att ansöka om tillstånd, alternativt ansöka om utrivning av Mölledammen.

Samhällsbyggnadsnämnden i Svalövs kommun beslutade i augusti 2021 att överklaga Länsstyrelsens beslut och driva ärendet vidare till mark- och miljödomstolen i Växjö.

Samhällsbyggnadsnämnden ansåg att dammen kunde rymmas inom ramen för ett undantag i miljölagstiftningen som benämns "urminnes hävd" (5 a § Lag (1998:811) om införande av miljöbalken). Urminnes hävd innebär enligt lagstiftningen att verksamheten tillkommit före år 1882 och bedrivits på mer eller mindre samma sätt sedan dess. I februari beslutade dock mark- och miljödomstolen att avslå Svalövs kommuns överklagande, med hänvisning till att dagens vattenverksamhet, det vill säga dammbyggnadens dämmande inverkan på vattennivån och regleringen av vattnet har förändras så pass mycket att den inte omfattas av urminnes hävd. Därmed kvarstod Länsstyrelsens föreläggande, med undantag att tiden för inlämning av ansökan om tillstånd eller utrivning förlängdes.

Förvaltningen tog sedan fram två alternativ. I alternativ 1 ansöker kommunen om tillstånd för dammen och då behöver en omfattande ombyggnad göras för att skapa en fiskväg genom dammen. I det andra alternativet rivs dammen ut och den gamla åfåran restaureras.

Ansöka om tillstånd för dammen

Ett nytt tillstånd för dammen innebär att verksamheten behöver uppfylla dagens miljölagstiftning. Det betyder att det måste finnas en möjlighet för de arter som lever i ån att kunna röra sig upp- och nedströms dämnet. På vissa dammar anläggs ett omlöp, vilket kan beskrivas som en å som sträcker sig från inlopp till utlopp ur dammen så att arterna kan röra sig denna väg. Ett sådant omlöp har höga krav vad gäller lutning, där runt 2% är vad som är praxis enligt domstolsbeslut med begränsad möjlighet till avsteg. Då mölledammen är omgiven av villafastigheter samt belägen i en ravin finns inte möjlighet att anlägga ett omlöp. Alternativet är att isåfall anlägga en åfåra i dammen vilken skulle omges av en vall och byggas upp av spontning. Det är osäkert om en sådan åtgärd skulle godkännas av

domstolen och en omfattande miljökonsekvensbeskrivning för åtgärden skulle behöva genomföras. Åtgärden skulle även innebära att dammen fortsatt kommer behöva rensas regelbundet och dammvallen skulle kräva underhåll. I dagsläget finns en problematik med att fastigheter i anslutning till dammen översvämmas vid höga flöden. Att ha kvar dammen innebär att problemet med översvämningar kvarstår. Det kan förväntas att perioder av höga flöden kommer att öka med de pågående klimatförändringarna. Dammen är idag övergödd och det rapporteras om att den sommartid mest består av en grumlig sörja av alger.

Utrivning av damm

Att riva ut dammen innebär att vandringshindret tas bort helt och arter får möjlighet att röra sig fritt i ån. Då det kommer göras åtgärder på dammen nedströms i Rönne å så kommer det in framtiden finnas möjlighet för exempelvis lax att vandra upp i Bäljane å. Endast betongdämnet i västra delen av dammvallen rivs ut medan resterande dammvall lämnas kvar och blottläggs och finns kvar som en påminnelse om platsens kulturhistoria som kvarndamm. Ån återskapas till ett naturligt, slingrande lopp som på grund av lutningen kommer att vara strömmande vilket innebär en större syresättning av vattnet till fördel för arterna i ån. Idag får dammen en högre temperatur på sommaren vilket driver på algblomning, men den strömmande ån kommer anta en naturligt lägre temperatur.

Området runt ån är tänkt att fungera som ett naturligt svämplan, vilket innebär att ån vid höga flöden kan bromsa stora mängder vatten och därmed motverka översvämningar i området. Beräkningar har visat att 12-15 000 kubikmeter vatten kan bromsas vid höga flöden. När vattnet bromsas upp förebyggs även erosion nedströms i vattendraget.

Utrivningen av dammen ska inte påverka den promenadstig som går runt ån. Stigen kommer att finnas kvar men med möjlighet att även gå ner i området runt ån för att komma närmare naturen.

Beslut

Samhällsbyggnadsnämnden tog i november 2022 beslut om att ta fram en detaljerad projektbeskrivning och inleda dialog med berörda grannfastigheter för alternativet att riva ut dammen och återskapa åfåran då det ansågs mest fördelaktigt ur ekonomiska, ekologiska och hydrologiska perspektiv.

I februari 2023 har det gjorts utskick till de fastighetsägare med fastigheter i anslutning till dammen där ett projektförslag har skickats med och där synpunkter på förslaget efterfrågas. Det har även erbjudits möten med kommunens miljöstrateg och ansvarig entreprenör. När synpunkter från grannar har inkommit kommer samhällsbyggnadsnämnden att ta ett formellt beslut om fortsatta åtgärder.

Kommunen har i detta skede avgränsat synpunkter till de som är boende närmast dammen då dessa personer är direkt påverkade av de åtgärder som kommer att genomföras. Vid senare tillfälle kommer kommunen bjuda in till en process där kommuninvånare får möjlighet att lämna förslag på utformning av området.

Utredningen kring utrivning av dammen är lång process som kommer att ta tid. Inga fysiska åtgärder kommer att påbörjas under 2023.